

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมไทยปัจจุบัน คนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรม เชื่อมโยงถึงการดำเนินชีวิต ความประพฤติ ความคิด ทักษะคติและคุณธรรมของคนในสังคม เป็นผลกระทบจากการไหลของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้าสู่ประเทศไทยผ่านสื่อและเทคโนโลยี สารสนเทศ สื่อสร้างสรรค์ยังมีน้อย สื่อที่เป็นภัยและผิดกฎหมายมีการเผยแพร่มากขึ้นแม้มีมาตรการปราบปรามอย่างเข้มงวด ประกอบกับสถาบันทางสังคม อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบัน ศาสนา และสถาบันการศึกษา มีบทบาทน้อยลงในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และพัฒนาศักยภาพคนไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ครอบครัว มีความเปราะบาง สถาบันการศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนไม่มากเท่าที่ควร สถาบันศาสนา ยังใช้ประโยชน์จากศาสนสถานและบุคลากรทางศาสนาซึ่งมีอยู่มากมายไม่เต็มที่ และขาดความสอดคล้องกับภาวะปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยมีวัฒนธรรมไทยที่มีความหลากหลายโดดเด่น และระบบความสัมพันธ์ที่เป็นวัฒนธรรม และเป็นรากฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้สังคมไทย และเป็นตาข่ายนิรภัยทางสังคม รวมทั้งมีภูมิปัญญาไทย ที่มีการสั่งสม สืบทอดและรักษาไว้อย่างรู้คุณค่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550 : 50) และในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ได้กล่าวถึงเจตนารมณ์ที่ต้องการมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย ประหยัด มีความเอื้ออาทร มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดเวลา รักประเทศ รักชาติ ภูมิใจในความเป็นไทย มีวิถีประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553 : 15)

การเปลี่ยนแปลงจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่อย่างรวดเร็วในหลาย ๆ ด้านนั้นส่งผลกระทบต่อบุคคลทุกระดับ แต่บุคคลที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดก็คือเยาวชน เนื่องจากเยาวชนเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อและอาจถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดีได้ง่าย โดยที่เราจะพบกับสภาพปัญหาสังคมต่าง ๆ ซึ่งจากกระแสข่าวเชิงลบเกี่ยวกับเยาวชนที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ โดยที่เกิดจาก ตัวเหตุการณ์และที่เกิดจากข้อมูลงานวิจัย

สร้างความหวุ่นวิตกแก่พ่อแม่ผู้ปกครองและสังคมทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งต้องมองเห็นถึงความเชื่อมโยงของ ปัญหาวัยรุ่นกับปัญหาเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา สื่อ บริโภคนิยม โลกาภิวัตน์ ไปจนถึงประเด็นค่านิยมและโลกทัศน์สังคมไทยที่ปรับตัวไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมที่ถาโถมมา อย่างที่นักวิชาการเรียกว่า Cultural Lag หรือความล่าช้าทางวัฒนธรรม หรือแรงเฉื่อยทางวัฒนธรรม ในขณะที่ตัวปัญหาเองก็ได้กลายเป็นปรากฏการณ์ไปสู่ความเป็น "วัฒนธรรมไร้พรมแดน" ที่กำลังเกิดขึ้นเหมือนกันไปทั่วโลก และตัวแปรสำคัญในการดูแลแก้ไขปัญหาของเยาวชนอยู่ที่การสร้าง "ภูมิคุ้มกัน" แก่ลูกหลานในครอบครัว พร้อม ๆ กับการลงทุนทั้งทางทรัพยากร เงิน และความรู้ จากภาครัฐและเอกชน อย่างต่อเนื่องยาวนาน ก็คงพอจะช่วยให้วัยรุ่นแต่ละรุ่น สามารถก้าวข้าม "จุดสะดุด" ในช่วงหนึ่งของชีวิต ไปสู่พัฒนาการตามปกติและเป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไปได้ เปิดทางเลือก คิดทางบวก ร่วมด้วยช่วยกัน (สุชาติ จักรพิสุทธิ์. 2553 : online)

การพัฒนาเยาวชนเพื่อแก้ปัญหาต้องเริ่มต้นจากการพิจารณาถึงสาเหตุอันเป็นที่มาหรือต้นตอของปัญหา ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าต้นตอของปัญหาเกิดจากการที่เยาวชนรุ่นหลังขาด "ภูมิคุ้มกัน" โดยเฉพาะการขาดความรู้ที่ถูกต้อง ในที่นี้ความรู้ที่ถูกต้อง คือ ความรู้ที่จะทำให้เยาวชนรู้จักดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง เมื่อเยาวชนมีความรู้ที่ถูกต้อง ก็จะไม่สร้างปัญหาวิกฤติด้านค่านิยม จริยธรรมและพฤติกรรม เตชปญโญ ภิกขุ (2553, หน้า 1) เสนอว่าความรู้ที่ถูกต้องเป็นความรู้ที่จะทำให้มนุษย์ไม่เบียดเบียนกัน หรือ ความรู้ที่ทำให้มนุษย์ไม่เห็นแก่ตัว ความรู้ที่ทำให้มนุษย์มีค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรมที่ดีงาม เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น ความซื่อสัตย์ การเสียสละ ความกตัญญูต่เวทิต เป็นต้น ความรู้เหล่านี้ล้วนเป็นความรู้ที่สำคัญที่จะช่วยสร้างสันติสุขและสันติภาพให้แก่มวลมนุษย์ ถ้าขาดความรู้เหล่านี้เสียแล้ว สังคมก็จะเดือดร้อนวุ่นวาย

ความรู้ที่ถูกต้องที่กล่าวถึงข้างต้น คือ คำสอนระดับศีลธรรมที่มีอยู่ในทุกๆ ศาสนานั้นเอง ศีลธรรมจึงเป็นความหวังเดียวที่จะมาช่วยสร้างสันติสุขให้แก่มวลมนุษย์และสร้างสันติภาพให้แก่โลก ดังนั้นจึงต้องมาช่วยกันเผยแพรศีลธรรมให้มากขึ้นในทุกๆ ด้านโดยเร็ว พระครูศรีสุตโสภณ(2549, หน้า 14-15) เสนอแนวคิดว่าคุณธรรมพื้นฐานที่ทุก ๆ คนควรจะมีในระดับต้นๆ คือ ความกตัญญูต่เวทิต ธรรมอันเป็นมงคลที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ เป็นตัวบ่งชี้พื้นฐานที่บ่งบอกถึงลักษณะความเป็นคนดีตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นมารดาหรือเป็นบ่อเกิดของคุณธรรมอื่น ๆ และเป็นฐานช่วยเกื้อหนุนส่งเสริมให้คนกระทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เป็นนิมิต หรือเครื่องหมายบ่งบอกคุณสมบัติของความเป็นคนดีและเป็นคุณธรรมของสัตบุรุษ กล่าวคือ บุคคลที่มีความกตัญญูต่เวทิต จะแสดงพฤติกรรมตอบแทนคุณต่อบุคคลหรือสังคมหรือ สิ่งอื่นๆ โดยไม่ต้องมีการบังคับควบคุม นับเป็นการกระทำหน้าที่ของตนอันเป็นบทบาทที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ความกตัญญูต่เวทิตซึ่งแสดงออกถึงการรู้จักหน้าที่ของตน และมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วง จัดเป็นคุณลักษณะหนึ่งของความรับผิดชอบ ช่วยเกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติตนสอดคล้องกับกฎจรรยาและหลักเกณฑ์ของสังคม จากความสำคัญของคุณธรรมความกตัญญูต่เวทิตซึ่งเป็นฐานช่วยเกื้อหนุนส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบในการปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สังคมไทยในปัจจุบันควรหันมาใส่ใจในการปลูกฝังส่งเสริมให้เกิดขึ้นในเยาวชนพลเมืองรุ่นใหม่ของประเทศ

การที่จะทำให้บุคคลเข้าถึงคุณธรรมพื้นฐานคือความกตัญญูต่เวทิตได้นั้น ต้องปลูกฝังทัศนคติเชิงบวก โดยรับรู้และเห็นคุณค่าในตัวเอง เคารพและเห็นคุณค่าของบุคคลอื่น และสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิต มีความคิดเชิงบวกซึ่งเป็นเรื่องของการมีมุมมองในมุมที่เราไม่เคยมองโดยปกติประจำวัน โดยมุมที่เรามองนั้นจะเป็นมุมที่จะช่วยให้เราสบายใจขึ้น โดยเริ่มจากตัวเราเองก่อนแล้วค่อย ๆ ขยายผลไปยังคนรอบข้าง เช่น ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน แล้วก็แผ่ขยายไปยังชุมชน สังคมและประเทศชาติ ถ้าทุกคนคิดในเชิงบวก มองเรื่องราวที่เข้ามาในชีวิตในแง่บวก จะมีส่วนช่วยให้มีความสุข สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิตได้ ซึ่งส่งผลต่อการมี

คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วย (บุษยมาศ แสงเงิน, 2553, หน้า 1) นอกจากนี้ยังสามารถขยายผลไปสู่การพัฒนาคุณธรรมด้านความกตัญญูต่อบุคคลและแผ่นดินต่อไปได้

จากที่ตระหนักและเล็งเห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ประกอบกับ ผู้วิจัยเป็นอาจารย์ที่จะสอนนักศึกษาที่จะเป็น "ครู" ในอนาคต การเป็นครูที่ดี จะส่งผลทวีคูณต่อคุณภาพเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยจึงได้จัดทำโครงการฝึกการคิดบวกเชิงบูรณาการแก่นักศึกษา เพื่อพัฒนาความกตัญญูรู้คุณขึ้น โดยอาศัยหลักการทางด้านจิตวิทยาและศึกษาผลการคิดบวกเชิงบูรณาการที่มีผลต่อความกตัญญูรู้คุณต่อบุคคลและแผ่นดิน และผลสืบเนื่องจากการมีความกตัญญูส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงบวกต่อตนเองและสังคมในเรื่องของการดูแลตนเอง ด้านสุขภาพ ด้านการพัฒนาตนด้านการเรียน ด้านการช่วยเหลือสังคมส่วนรวม ทั้งนี้ด้วยความคาดหวังว่าผลงานวิจัยนี้จะประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพนักศึกษาสืบไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อพัฒนาโปรแกรมการฝึกการคิดบวกเชิงบูรณาการ สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา

1.2.2 ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการฝึกการคิดบวกเชิงบูรณาการต่อการพัฒนาความกตัญญูรู้คุณของนักศึกษา โดยการวิจัยเชิงทดลอง ดังนี้

1.2.2.1 เพื่อศึกษานักศึกษาที่ได้รับการฝึกการคิดบวกเชิงบูรณาการ มีความกตัญญูรู้คุณต่อบุคคล ความกตัญญูรู้คุณต่อแผ่นดิน วัดทันทีหลังการฝึกแตกต่างจากนักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึกหรือไม่

1.2.2.2 เพื่อศึกษานักศึกษาที่ได้รับการฝึกการคิดบวกเชิงบูรณาการมีการดูแลตนด้านสุขภาพ การพัฒนาตนด้านการเรียน และการปฏิบัติตนต่อสังคม วัดภายหลังการฝึก 1 เดือนแตกต่างจากนักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึกหรือไม่

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ผลงานวิจัยนี้จะทำให้ได้นวัตกรรมทางการศึกษาเกี่ยวกับโปรแกรมการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมด้านความกตัญญูรู้คุณของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา

1.3.2 ผลงานวิจัยนี้ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญของเยาวชนไทยด้านความกตัญญูรู้คุณ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตดังนี้

1.4.1 ด้านกลุ่มประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีการศึกษา 2552 จำนวน 378 คน

1.4.2 ด้านกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวนนักศึกษา 124 คน ประกอบด้วยกลุ่มทดลอง 61 คน กลุ่มควบคุม 63 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

1.4.3 ตัวแปรที่ศึกษา

1.4.3.1 ตัวแปรอิสระจัดกระทำ (Treatment) ประกอบด้วย การฝึกการคิดเชิงบวกเชิงบูรณาการ โดยกลุ่มทดลองได้รับการฝึกการคิดเชิงบวกเชิงบูรณาการ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการฝึก

1.4.3.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วย

- 1) ความกตัญญูรู้คุณค่าบุคคล
- 2) ความกตัญญูต่อแผ่นดิน
- 3) พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านสุขภาพ
- 4) พฤติกรรมการพัฒนาตนเองด้านการเรียน
- 5) พฤติกรรมการปฏิบัติตนต่อสังคม

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การคิดเชิงบวกบูรณาการ หมายถึง การมีมุมมองต่อสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นในหลากหลายแง่มุมและสร้างสรรค์ โดยสามารถมองเห็นสิ่งดี ๆ จากปัญหาหรืออุปสรรคที่พบ มองเห็นความเชื่อมโยงจากสาเหตุไปยังผลที่เกิด ทำให้มีความหวังว่าตนเองสามารถเอาชนะอุปสรรคหรือปัญหาต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิตได้

โปรแกรมการฝึกการคิดเชิงบวกบูรณาการ หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมในกระบวนการฝึกเพื่อสร้างความตระหนักรู้คุณค่าความดีของบุคคลหรือสังคมหรือธรรมชาติแวดล้อมที่มีต่อตัวเรา ก่อให้เกิดจิตสำนึกที่จะคิดกระทำดีตอบแทน

ความกตัญญูรู้คุณค่า หมายถึง ภาวะทางจิตใจของบุคคลที่รับรู้ ถึงประโยชน์หรือคุณค่าที่ตนได้รับการปฏิบัติอย่างดีจากบุคคลอื่น สิ่งอื่น ก่อให้เกิดความตระหนัก ความระลึกรู้ ความซาบซึ้งและมีแนวโน้มที่จะกระทำการตอบแทนคุณต่อบุคคล หรือสิ่งนั้น ๆ ที่มีคุณต่อตนทั้งทางตรงหรือทางอ้อม

ความกตัญญูรู้คุณค่าต่อบุคคล หมายถึง ภาวะทางจิตใจของบุคคลที่รับรู้ ถึงประโยชน์ หรือคุณค่าที่ตนได้รับการปฏิบัติอย่างดีจากบุคคลอื่น ซึ่งอาจจะเป็นบิดามารดา ครูบาอาจารย์ เพื่อนพี่น้อง ญาติ ผู้มีพระคุณ ผู้มีบุญคุณทั้งหลาย ก่อให้เกิดความตระหนัก ความระลึกรู้ ความซาบซึ้ง และมีแนวโน้มที่จะกระทำการตอบแทนคุณต่อบุคคลนั้นๆ ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม

ความกตัญญูรู้คุณค่าต่อแผ่นดิน หมายถึง ภาวะทางจิตใจของบุคคลที่รับรู้ถึงประโยชน์หรือคุณค่าที่ตนได้รับจากสังคม ประเทศ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความตระหนัก ความระลึกรู้ ความซาบซึ้ง และมีแนวโน้มที่จะกระทำการตอบแทนคุณต่อสิ่งนั้นๆ ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม

พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านสุขภาพ หมายถึง การกระทำหน้าที่ ของตนเองต่อการดูแลสุขภาพตนเองให้มีสุขภาพดี ปลอดภัยจากโรคร้ายไข้เจ็บที่มาจากกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสม เพราะตระหนักในคุณค่าของการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เช่น การเลือกกินอาหารที่มีประโยชน์ การหลีกเลี่ยงการเสพยาเสพติด เป็นโทษ เป็นต้น

พฤติกรรมการพัฒนาตนเองด้านการเรียน หมายถึง การกระทำหน้าที่ของตนเองในด้านการเรียน ในฐานะที่มีบทบาทหน้าที่เป็นนักศึกษาซึ่งต้องมีหน้าที่ที่ทำให้ตน มีความก้าวหน้าด้านการเรียน เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเองในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ การเข้ารับฝึกอบรมต่างๆ การประชุมสัมมนา เป็นต้น

พฤติกรรมการปฏิบัติต่อสังคมส่วนรวม หมายถึง การกระทำหน้าที่ของตนต่อสังคมส่วนรวมในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ เช่น การปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย กฎหมาย และกฎระเบียบของสังคม การช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถและโอกาส การรักษาสาธารณะสมบัติ การทำงานเพื่อส่วนรวม เป็นต้น